

Abraham Odland

(1818-1900)

tanntrekker og bygdesmed i Bjerkreim

av
Paul Tengesdal



Abraham sitt tanntrekkerutstyr. Han prøvde å få patent på den største tonga (nr. tre fra h.) men lyktes ikke siden andre hadde konstruert ei liknende tang. Tanga virka slik at en klemte til på begge sider av tanna og et blystykke tente som vern mot de andre tennene under trekkinga. Det vert fortalt at Abraham gjekk med disse redskapene i lomma når han var i byen (Egersund) og tilbaud tannlegetjenestene sine.

Krutthornet benyttet han da han skaut den siste bjørnen i Bjerkreim i 1872. Bjørnen felte han med et sjølv laga gevær. Abraham var en meget dyktig smed.

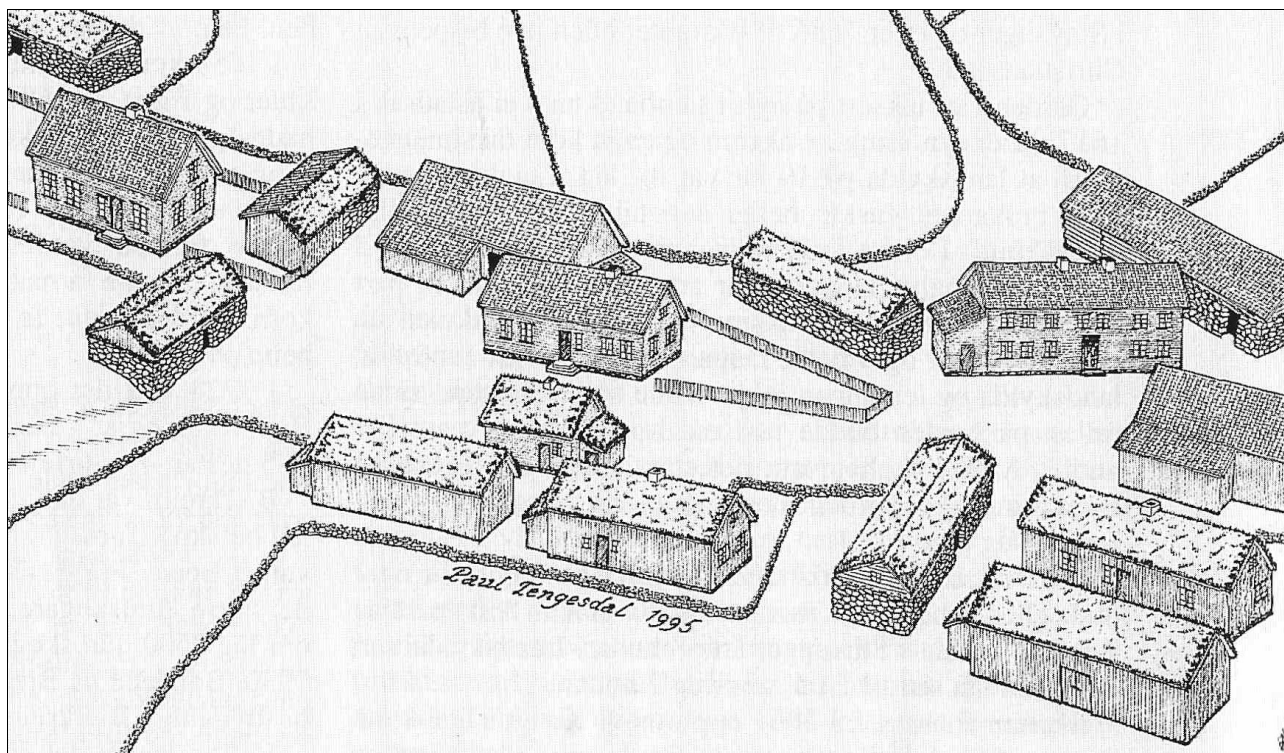
Steinar Austdal, Bjerkreim, en av etterkommerne, oppbevarer i dag (2015) disse redskapene i heimen sin, Foto:Paul Tengesdal

ABRAHAM ODLAND

Han var fødd på Odland i 1818 og budde på forskjellige plasser i bygda. Han gifta seg med Birte Pedersdtr, Bjerkreim i 1847 og flyttet til Bjerkreim i 1850. De bygde nytt hus på et lite jordstykke de hadde på Bjerkreim. Dette solgte de til kommunen siden, som flyttet det og satte det opp som det første skulehuset i Bjerkreim.

Fra 1865 overtok han en bustad midt i Bjerkreims-tunet og budde der som smed og fungerte som tanntrekker i Bjerkreims-kretsen. Siden busette han seg på Birkemonen, og døde der i 1900.

Abraham var med som ung og bygde den nye Bjerkreimskyrkja i 1835. Det fortelles at han stod oppe på toppen av kyrkjespiret når dette var nyreist på tårnet. Han var og kjent som en dyktig bygningsmann, og hadde med steinarbeidet da Bjerkreimsbrua (den siste trebrua) vart bygd i 1878.



Abraham Odland budde i det lille huset midt i Bjerkeimgarden. Huset heilt til venstre på tegningen er det første skulehuset som kommunen hadde kjøpt av Abraham og satt opp. Det store huset til høgre er lensmanns-huset kor Tønnes Bjerkreim voks opp.

TØNNES BJERKRHEIM (1865-1937) FORTELLER:

Det hus som stend på andre siden av veien, like ved bedehuset, åtte Abraham Odland, då eg var liden. Abraham var bestefar til Berte Austdal på Bjerkeim. Abraham var ein altmuligmann med gode evner. Stor og sterk med stort heilskjegg. Hans hovedfag var smie. Han arbeidet i mange år på Perpetum Mobile – maskinen som skulle gå av eie kraft. Han var skråsikker på at han sko få løisa denne gåta, han som alle, der før og sidan hev arbeidt på den. Ette at han hadde fløtt til «unna Bakken» i Holmen, først i nittiåra, var eg ein gong sjå han. Og då sa han, «nå er eg snart ferdig med den. Der feile bara en ubetydelighet». Men denne ubetydeligheten fekk han ikkje til.

Han var en ivrig jæger, og han og bestefar (lensmann Thønnis Tollefson (1805-1885) gjekk møkje på jakt saman. Dei hadde skote skrubb (ulv) og rev. Abraham hadde vore med å skote bjørn.

Bestefar og Abraham heldt «Almuevennen» og «Dagbladet» saman. Bestefar sat ofte om vintrekvellen hjå Abraham, og eg fekk vera med. Då talte dei om nytt og gamalt, og om jakthistorier

og dagens begivenheder heime og ute, og eg sat som ein andektig tilhører. Eg likte å få høira det dei rødde om. Det hadde, trur eg, en viss betydning for mitt unga hjarta.

Abraham hadde ei dotter som heite Aletta. Ho var så flink til å fortelja eventyr. Min jamlike, Villads – Little Villads – kaldet, sat mang ein dag hjå henne på kvar vår krakk, og ho fortalte eventyr for oss. Ho blei nok mange gonge lei og trøyt til å fortelja, men når me tigga og bad, lyt ho til å fortelja att. Eg tykkjer enno at eg ser den litla stova der Alette sat med spøtet, og me sat.

Ved å høyra på bestefar og Abraham og Alette fekk eg leselyst. Her var ikkje mykje bøker og ungdomsavisa då. Den første lesning eg hadde var «Almuevennen» med tillegg Adressebladet og Dagbladet. «Almuevennen» øvede stor innflytelse på meg og dannet grunnlaget for flere av mine opfatninger.

ABRAHAM SIN SKIFTENØKKEL



*Abraham Odland har laget denne skiftenøkkelen.
Den er håndsmidd og består av tre løse deler, vist her både sammensatt og delt.
Finnes i Gårds- og Bedriftsmuseet Aaland i Bjerkeim*

Kilder til denne artikkelen:

Bjerkreimboka III – Lisabet Risa 1997

Gamalt frå Bjerkeim – Jørgen Skjæveland (u.å)

Banebryter og foregangsmann – Torfinn Hovda 1999

TANNUTTREKK I GAMMEL TID

Fram til 1880-årene ble «tanntrekkeri» stort sett utført av andre enn fagfolk. Det var bygdesmeder eller andre kraftkarer som trakk tenner. I 1884 ble Norske Tandlægeforening stiftet. Noen smeder hadde en hjelpesmann som stod bak og klemte pasienten om ørene. Og med det samme smeden vrei tanna ut, klemte han som stod bak kraftig til. En egenhendig beretning fra 1920-tallet gir et tilforlatelig bilde av dette:

«Eg hadde fått slik tannverk i ein jeksel. Og det var ein mann som trekte tenner for folk. Far tok meg med til ham. Jeksla måtte ut. Mannen kom med både tang og kniv. Eg vart redd, men far sa at han skulle halda meg. Jau, eg måtte gapa opp og mannen skar vekk kjøtet ifrå tanna. Det stakk som hundre nåler. Men så sette mannen tanga på jeksla og tok til å bryta på den. Noko så grusomt!

Eg skrik og bar meg. Både far og kona i huset beinhelt hovedet mitt. Mannen braut og braut. Det ville ingen ende ta. Då det endelig var over, då stod han med ei blod-dryppande jeksel i handa. Og for meg kjendes det som hovudet klovna. Og frå jeksel-holet kom det ut beinfliser i lange tider etter. Ja det var ikkje spøk å vera utan tannlege og bedøving.»

*

Som «bedøvelse» sprøytet de gjerne nafta inn i tannkjøtet, men det ble også brukt øl eller brennevin i like stor grad, og kanskje med betre virkning. Mange tok seg nok også noen ekstra slurker før smeden slapp til. Tannuttrekking i gammel tid var nok en grusom påkjenning for stakkaren.

*

En litt mer hyggelig behandling:

TANNUTTREKK MED RØRLEGGERTANG

Da Ira Aleah Schmidt Karlsen (6) fikk sin første løse melketann, dro pappa og rørlegger Uno Burås Karlsen (33) Mandal like så godt frem den enorme rørleggertanga.

Du kan se video her:

<http://www.l-a.no/nyheter/Trakk-tann-med-rorleggertang-183118.html>

Aaland Gård, april 2015
Paul Tengesdal